

tis similibus, videri possunt Neubrigensis, lib. 1 Rerum Anglicarum; et Malmesburiensis, lib. 1 de Gestis Pontificum, et lib. 1 Histor. Novel. Et Petrus Blesensis, epistol. 136, cum aliis multis; et Matthæus Parisius, in Historia regum Angliæ; Baronius, anno 1100 et 1117, et 1174, et quoties de regibus Angliæ historia occurrit. Aliqua etiam in summam redegit Sanderus, in Clavi David, lib. 5, cap. 6. Quæ his repetere non est necesse, cum ipse etiam Henricus VIII, rex Angliæ (ut supra notavimus), priusquam in schisma incideret, magnum pro Sede Romana ejusque auctoritate testimonium scriptum reliquerit in assertione Sacramentorum contra Lutherum, artic. 2, ubi inter alia dicit: *Non tam injurius ero Pontifici, ut anxie et sollicitè de ejus jure disceptem, quasi res haberetur pro dubia.* Ideoque dispensationem a Papa postulavit, quia eo tempore se spirituali potestati Pontificis subjectum agnoscebat, secundum fidem, et traditionem quam non solum a prædecessoribus suis, sed ab universo orbe christiano acceperat; cui etiam traditioni in suo libro testimonium perhibuit.

18. *Ratione etiam efficaci eadem regum subjectio demonstratur.*—Denique veritas hæc ex quodam principio in cap. 6 hujus libri demonstrato manifeste sequitur; probavimus enim temporalem regem ex vi suæ regni dignitatis nullam habere potestatem vel jurisdictionem spiritualem. Quod principium non minus verum in regibus Anglicanis est quam in aliis, ut per se notum est, nam propterea rex Jacobus contrarium persuadere nititur omnibus regibus, quia videt causam et rationem esse communem. Ex hoc ergo principio ita concludimus: temporales reges non habent in Ecclesia spiritualem potestatem; ergo necesse est ut in spiritualibus subsint ecclesiasticæ potestati. Probatur consequentia, quia in Ecclesia non sunt nisi oves et pastores, seu ovile et pastor; sed qui non habet spiritualem potestatem, non est pastor; ergo oportet ut sit ovis, alioqui in ovili non erit, neque Ecclesiæ membrum. Et quidem contra omnem rationem et rectum ordinem esset, quod in Ecclesia sint aliqui, qui nec regere spiritualiter possint, nec regi, alioqui neque Papa esset Christi Vicarius integre et perfecte, neque res ordinate fierent, nec Ecclesia posset in unitate et pace conservari, nec denique omnibus fidelibus sufficienter esset ad salutem provisum.

19. Unde hæc ratio non solum probat tem-

poralem regem esse subditum Pontifici in spiritualibus, sed etiam jure ordinario unumquemque regem esse subjectum suo Episcopo, nisi a Pontifice eximatur, et sub protectione seu jurisdictione sua immediate recipiatur. Quod rex Angliæ male fert, et in Bellarmino reprehendit, est tamen manifestum, si debitus ordo hierarchiæ ecclesiasticæ consideretur. Nam reges inter oves nullam jurisdictionem spiritualem habentes computantur; ergo ex vi sui status, et attentio solo jure naturali vel divino, non habent majorem exemptionem a jurisdictione Episcoporum, quam cæteri laici in eadem diocesi commorantes. Et hoc probat exemplum Ambrosii, et similia, et quod dixit Chrysostomus, *majorem illo potestatem habes*⁴, et nonnulla alia, quæ supra retulimus. Clarius vero id traditur a Clemente III, in cap. *Omnes Principes*, de Majorit. et obedientia, ubi id notat Glossa, Panormitanus et alii Doctores, et in cap. *Solita*, eodem titulo. Ab hoc autem ordinario jure solent eximi reges per privilegia Pontificum, ab ipsius autem Pontificis obedientia eximi nullo modo possunt, et ideo illi præcipue spiritualiter subjecti dicuntur.

CAPUT XXII.

REGES CHRISTIANOS NON SOLUM QUOAD PERSONAS, SED ETIAM QUOAD REGIAM POTESTATEM, ID EST, NON SOLUM UT HOMINES, SED ETIAM UT REGES CHRISTIANOS, POTESTATI PONTIFICIS SUBJICI.

1. *Prima conclusio.*—Assertioni in præcedenti capite probatæ altera subjicienda est, quæ ex præcedenti sequitur, et secundæ quæstioni in principio præcedentis capituli propositæ respondet, nimirum, Pontificem Summum, ex vi suæ potestatis seu jurisdictionis spiritualis, esse superiorem regibus et principibus temporalibus, ut eos in usu potestatis temporalis dirigat in ordine ad spiritualem finem, ratione cujus potestatem usum præcipere vel prohibere, exigere aut impedire, quantum ad spirituale bonum Ecclesiæ fuerit conveniens. Per potestatem enim directivam non intelligimus solam potestatem consulendi, monendi aut rogandi, hæc enim non sunt propria superioris potestatis, sed intelligimus propriam vim obligandi, et cum morali efficacia movendi, quam aliqui solent coactivam appellare, sed hæc vox magis ad

⁴ Theod., lib. 5 Hist., c. 17.

pœnas pertinet, de quibus in capite sequenti dicturi sumus; hic autem de jurisdictione ad obligandum in conscientia loquimur.

2. *Assertio est communis Catholicorum.*—Assertio ergo sic explicata communi consensu Catholicorum recepta est, quos ex parte in cap. 4 hujus libri allegavi. Nam illi auctores, qui absolute docent Papam habere supremam potestatem, etiam temporalem, in universo orbe, hoc præcipue intendunt, et fortasse vel omnes, vel plures illorum in hoc tantum sensu locuti sunt. Nam, licet interdum indistincte, et sine sufficienti declaratione, vel etiam improprie loquantur (quia potestas Papæ temporalis non est, sed spiritualis, quæ temporalia sub se continet, et circa illa indirecte, id est, propter spiritualia versatur), nihilominus sæpe hunc sensum declarant, et distinctionem vel expresse vel virtute attingunt. Affirmant enim aliqua posse indirecte Pontificem, et directe negant. Ut judicare de feudo, sicut dixit Glossa in c. *Novit*, de Judiciis, verb. *Judicare*, ubi Innocentius eam sequitur, et Panorm., num. 17 et sequentibus; imo si attente legatur a num. 11, non aliter intellexit habere Pontificem supremam potestatem temporalem. Similiter dixit Glossa, in regula *Possessor*, 2, de Regulis jur., in 6, Papam indirecte posse revocare legem civilem intuitu vitandi peccatum; non tamen directe et per se, id est, cessante ratione pertinente ad salutem animæ, ubi licet non utatur formaliter his terminis, directe vel indirecte, in re tamen et per descriptionem eundem sensum declarat.

3. Simile exemplum est in Glossa, cap. *Per venerabilem*, Qui filii sint legitim., verb. *Habeat potestatem*, estque de legitimatione ad temporalia, quam Pontifex directe dare non potest, licet possit indirecte. De quo exemplo videri possunt Covar., in 4 Decretal., 2 p., c. 8, § 8, numer. 13 et sequentibus; et Molin., lib. 3 de Primogen., cap. 2, num. 10 et sequentibus, et plures alii, quos allegant. Reliqui vero Doctores, præsertim Theologi, d. cap. 4 allegati, negantes habere Pontificem absolutum dominium regnorum omnium, seu directam potestatem temporalem supra omnes reges, unanimi consensu docent veritatem hanc de potestate Pontificis directivam regum et principum, et jurisdictionis ac regiminis eorum. Qui plures alios Doctores pro hac veritate referunt, et multo plures Bellarminus, in principio responsionis ad Barclajum, ex quibus in sequenti assertione aliquos notabimus.

4. *Probatur primo conclusio.*—Primum ac præcipuum fundamentum ex illis Scripturis sumimus, in quibus Pontifici universalis animarum cura commissa est. Nam ad gerendam hanc curam plena et perfecta potestas data est Petro, et consequenter etiam ejus successoribus, Romanis Episcopis, quia qui succedit in munere, succedit etiam in potestate; ergo talis potestas data est ad omnia quæ ad hoc regimen necessaria sunt; ergo in illa potestate spirituali includitur vis directiva cujuscumque potestatis temporalis in regibus vel supremis principibus existentis. Assumptum manifestum est, tum ex verbis Domini: *Quodcumque ligaveris*, et: *Quodcumque solveris*; et: *Pasce oves meas*; tum quia ad sapientem Christi Domini providentiam hoc pertinebat. Unde facile etiam prima consequentia ostenditur, quia non solum Christus verus Deus, cujus opera perfecta sunt, sed etiam quilibet prudens gubernator, qui vices suas alicui committit, vel suam potestatem delegat, consequenter dat potestatem ad omnia quæ ad finem vel effectum talis commissionis seu delegationis necessaria sunt, ut prudens ratio naturalis, et jura tam civilia quam canonica disponunt, l. 2, ff. de Jurisdic. omnium Judic.: *Cui jurisdictio data est, ea quoque concessa esse videntur, sine quibus jurisdictio explicari non potuit.* Et cap. *Præterea*, de Offic. deleg.: *Ex eo quod causa alicui committitur, super omnibus, quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recepit potestatem.*

5. *Pontifici vim directivam regum inesse, ex parte ipsorum regum ostenditur.*—Superest ut subsumptam illationem probemus, nimirum, in hac spirituali potestate indirecta vim directivam temporalium includi. Hoc enim est quod maxime adversarii negant, expressumque a nobis Scripturæ testimonium postulant, quo talis inclusio doceatur. Nos vero facile respondemus, non in omnibus esse necessarium expressum Scripturæ testimonium, satisque esse si ex scriptis clara et necessaria ratione, vel Patrum traditione et interpretatione colligatur. Dicimus ergo hoc contineri in Scriptura tanquam particulare in universali, vel tanquam unum ex necessariis mediis in fine, seu in potestate dirigendi ad finem talis potestatis spiritualis. Potestatem autem hoc dupliciter explicari, scilicet, vel ex parte ipsius principis temporalis vel ex parte subditorum ejus. Nam, ut dixi, reges temporales spiritualiter subditi sunt Petro et successoribus ejus; at vero potestas spiritualis data

Petro universalis est ad omnes actus subditorum dirigendos, quibus vita æterna perdit vel comparari potest, ut probat indefinitum verbum *Pasce*, et universalis potestas ligandi et solvendi; unus autem ex his actibus in christiano principe est debitus usus potestatis gubernativæ, nam si illa non juste utatur, condemnabitur; ergo ad pastorem spirituales talis principis pertinet facultas dirigendi illum in usu suæ temporalis potestatis, si alicubi a recta ratione, aut a fide, justitia vel charitate deviet. Sic ergo potestas illa ad temporalia indirecte extenditur, nam usus ipse temporalis potestatis, quatenus animæ obesse vel prodesse potest, sub spiritualibus tanquam particulare sub universali continetur, et tanquam medium necessarium sub fine, ad quem potestas spiritualis ordinatur. Et hanc rationem insinuavit optime Gelasius Papa ad Anastasium imperatorem, ubi distinguit duas potestates, spiritualem et temporalem, et addit¹: *In quibus tanto gravius pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus hominum in divino sunt reddituri examine rationem*. Quapropter verba illa Pauli: *Obedite præpositis vestris, et subjacete eis*, ad Hebr. 13, non minus reges comprehendunt quam cæteros, quia et universalis sunt, et ratio a Paulo juncta: *Ipsi enim percipiant, quasi rationem pro animabus vestris reddaturi*, in regibus etiam procedit, ut ex Gelasio dixi; merito ergo dicere possumus in verbis illis potestatem hanc præpositorum Ecclesiæ contineri.

6. *Dilemmate effraci idem evincitur*. — Alio etiam modo et non minus efficaci hæc inclusio ostenditur ex parte subditorum regis temporalis christiani, quia si ipse iniqua præcipiat, vel, plus quam expedit, permittat subditis illicitos usus temporalium actionum, vel honorum, in magnum spirituale detrimentum subditorum cedit; sed Pontifex tenetur habere curam spiritualem totius populi christiani subditi temporalibus regibus; ergo in hoc munere includitur potestas avertendi a christiano populo omnia spiritualia incommoda, quæ ex abusu potestatis temporalis in illum possunt redundare; ergo hoc etiam titulo necesse est ut potestas spiritualis principis ad temporalia indirecte extendatur, dirigendo ubi oportuerit potestatem temporalem, ut ita temporalia disponat, quod spiritualibus non noceant. Et hæc etiam ratio insinuatur a Ge-

¹ Cap. *Duo sunt*, 96 d.

lasio supra, si, ut alia lectio habet, legatur, *quanto pro ipsi regiminibus hominum reddituri sunt rationem*. Et utrumque etiam significat Nicolaus Papa, ad Michaellem, dicens, *christianos imperatores pro æterna vita Pontificibus indigere*.

7. Declaraturque amplius hæc ratio, nam utraque potestas temporalis et spiritualis, prout in Ecclesia existunt, ita conferri et possideri debuerunt, ut communi bono, et saluti christiani populi proficiant; ergo necessarium est ut hæc potestates aliquem ordinem inter se observent, alias non posset pax et unitas in Ecclesia servari, nam sæpe temporalia commoda repugnant spiritualibus, et ideo vel erit bellum justum inter utramque potestatem, vel necesse est, alteram alteri cedere, ut omnia recte ordinentur. Ergo vel potestas spiritualis erit sub temporali, vel e contrario. Primum nec dici nec cogitari potest secundum rectam rationem, quia temporalia omnia ordinari debent ad spiritualem finem; ergo dicendum e contrario est, potestatem temporalem subjectam esse spirituali, ut a suo fine non deflectat. Nam ita subordinantur potestates sicut et fines. Ideoque merito dixit D. Thomas, 2. 2, q. 40, art. 2, ad 3, bella subordinari potestati Papæ; quia potentia, virtus, vel ars respiciens superiorem finem, habet sibi subjectas facultates inferiores in ordine ad eundem finem. Et q. 60, art. 6, ad 3, sic ait: *Potestas temporalis subditur spirituali, sicut corpus anime; et ideo non est usurpatum iudicium, si spiritualis Prælati se intromittat de temporalibus*. Et in 2, dist. 44, in expositione textus, ad 4, ait, *sæcularem potestatem esse sub spirituali in his quæ ad salutem anime pertinent, et ideo in iisdem magis esse obediendum spirituali potestati quam temporali, licet in his, quæ ad bonum civile pertinent, magis sit obediendum potestati sæculari*. In quibus verbis etiam superiorem distinctionem plane indicat. Addit vero limitationem dicens: *Nisi forte potestati spirituali etiam sæcularis potestas conjungatur, sicut in Papa, qui utriusque potestatis apicem tenet*. Quod intelligi posset, unius directe, et alterius indirecte, juxta superiora verba. Quia vero hæc posteriora verba exceptionem continent a prioribus, videtur in eis potius loqui de utraque potestate directa, et consequenter loqui de Pontifice, ut simul est Pontifex, et rex temporalis. Denique habere apicem utriusque potestatis, quia in utroque ordine habet potestatem supremam, licet non æque univer-

salem. Ut etiam dixit Innocentius III, in dicto cap. *Per venerabilem*.

8. Atque ad hunc modum intelligenda sunt alia, quæ de hac potestate idem D. Thomas tradit, lib. 1 de Regimine Princ., c. 14, et lib. 3, c. 10, 11, 12 et 13, si tamen ejus est opus. Quibus locis, variis exemplis et similitudinibus ad hanc veritatem declarandam utitur, multisque historiis et gestis Summorum Pontificum eandem confirmat. Idem optime et satis copiose Alexand. Alens., 2 p., q. 118, memb. 3, art. 1, et 3 p., q. 40, membr. 5, quæst. penult., et 4 p., q. 10, memb. 5, post art. 2, in tract. de Officio Missæ, p. 2, art. 2; Hugo de S. Victor., lib. 2 de Sacram., p. 2, c. 4; Turreerem., in Sum. de Eccles., lib. 2, c. 113; Waldens., tom. 1, in Doct. fid. antiq., lib. 2, c. 76; Cajetanus, in Apolog. pro Roman. Pontif., c. 13; Henric., Quodlib. 6, quæst. 23, ubi ait, *sacerdoti apostolicum se habere ad reges, sicut architectum civilem ad alios artifices in civitate*. Bellarminus, de Sum. Pontif., l. 5, c. 6, 7 et 8; Albert. Pigh., lib. 5 de Eccles. hierarc., c. 14 et 15; Sander., de Visib. eccles. monarch., præsertim c. 4; Victor., Duplici Relect. de Potest. eccles., et altera de Potest. civili, et in Relect. de Indis, p. 1, n. 29; Dried., de Libert. Christ., lib. 2, c. 2; Soto, in 4, d. 25, q. 2, art. 5, et lib. 4 de Just., q. 5, art. 4; Navarr., in c. *Novit*, de Judic., notab. 3, num. 19 et sequentibus; Almain., de Potestat. ecclesi., cap. 8; Molin., referens plures, 1 tomo de Justit., disput. 29, et consentiunt jurisperiti, quos infra referemus.

9. *Eadem regum a Pontifice dependentia exemplis declaratur*. — Declaratur præterea hæc dependentia et subordinatio optimis exemplis. Primum est de domine et servo; nam dominus habet peculiarem potestatem in servum, quam sine dubio non habet Papa in servum alienum, unde recte dicitur non habere directam potestatem dominativam in illum, et nihilominus certum est, quemcumque dominum temporalem subesse potestati Pontificis, quoad debitum usum sui domini, ita ut non sit contrarius spirituali salutem, vel domini, vel servi, et in hoc sensu recte dicitur Pontifex habere superiorem potestatem indirectam in servum alienum. Et simili modo patria potestas directe convenit proprio parenti et non spirituali pastori, et nihilominus illa potestas, quamvis a natura data, subest spirituali potestati, ut ab ea regatur et dirigatur, et ita potest dici spiritualis potestas

indirecte extendi ad filiorum Christianorum gubernationem. Pari ergo ratione potestas temporalis regis per spiritualem potestatem Pontificis gubernanda et dirigenda est. Posuntque exempla ad principem ipsum temporalem accommodari, ut ex eis a fortiori argumentum desumatur. Nam rex non habet quidem formalem, ut ita dicam, seu directam potestatem patriam in filium alicujus vassalli sui, nec proprium dominium servi alicujus subditi sui, et nihilominus habet eminentem seu indirectam potestatem ad dirigendum vassallum suum in usu patriæ potestatis, quam habet in filium, et in usu domini quod habet in servum; ergo multo magis Vicarius Christi habet similem potestatem in reges christianos in ordine ad spirituale bonum totius populi christiani.

10. Explicatur præterea hæc potestas ex usu ejus; multiplex enim esse potest, ad duos tamen præcipue revocatur, qui juxta duas temporales principis potestates distingui possunt. Est enim in principe potestas jurisdictionis, quæ proprie dicitur civilis et moralis, de qua præcipue tractamus. Ut autem hæc timeri possit et conservari, conjunctam habere debet aliam potestatem, non juris, sed facti, ut sic dicam, quæ physica est et executiva, seu militaris potest appellari. Juxta has ergo duas potestates temporalis principis distinguimus duos modos hujus spiritualis regiminis, seu directionis. Primus pertinet ad actus jurisdictionis civilis; talis est emendatio, seu correctio legum civilium, quando bonis moribus consentaneæ non sunt. Potest enim tunc Pontifex illas emendare, vel contrarias ferendo, vel præcipiendo principibus sæcularibus, ut eas revocent aut corrigant. Quæ est doctrina communis Theologorum, cum D. Thoma 1. 2, q. 96, art. 5. Eandemque tradunt copiosus jurisperiti, Barthol., in l. *Privilegia*, C. de Sacros. Eccles., q. ult.; Alex., in l. *Captatorias*, C. de Testam. milit.; Anton. et Imola, in c. *At si clerici*, de Judiciis; Joan. Andr., Cald. et Abb., in c. 1 de Novi oper. nunciat.; Felin., in c. *Ecclesia*, de Constit., n. 41; Covarr., in Epito., 4 Decret., 2 p., c. 8, § 9, n. 6 et sequentibus; Anton. Gomez, in l. 9 et 10 Tauri, n. 37 et 38; Fortun. Garc., in tractat. de ult. fin. utriusque jur., n. 51, qui alios referunt. Et hic usus frequentissimus est in jure canonico, et communi sensu et more Ecclesiæ approbatus, ideoque non licet catholico viro de potestate Pontificia dubitare.

41. *Materia legis civilis et canonice.* — Est autem advertendum, materiam proximam legis civilis interdum esse per se ac directe omnino distinctam a canonica, ut quando est pure temporalis, et nullo modo sacra, nec ad finem spiritualem de se ordinata, ut est, verbi gratia, definire pretium mercium, ordinem judiciorum civilium disponere, etc. : aliquando vero communicare aliquo modo cum materia legis canonice ratione rei subtractæ utrique legi, ut leges circa matrimonia, circa funera, circa legata pia, et similes¹. Quando ergo leges civiles sunt hujus posterioris generis, non solum indirecte, sed etiam directe per potestatem spiritualem emendari, et irritari possunt, quia materia illa, vel est directe spiritualis, vel est misti fori, et ideo spiritualis potestas directe circa illam versatur, ideoque omnes leges civiles, quæ in talibus materiis versantur, si contrariæ sint juri canonico, per illud corriguntur, quia ab excellentiori potestate superantur. Et hoc modo leges civiles, circa matrimonia disponentes, per leges canonicas auferuntur, si illis repugnent, et illæ solæ valorem habent, quæ leges canonicas juvant, modo ab eis permissio. Ut verbi gratia, leges civiles permittebant matrimonia inter consanguineos in secundo gradu, quibus prævalent canonice illa irritantes.

42. Ad hunc etiam ordinem pertinent canonice leges disponentes circa juramenta promissoria, ut omnino serventur, non obstante lege civili, et præcipientes iudicibus laicis ut eas servari faciant². Item huc etiam spectant canones statuantes contra civiles leges, ut legata pia valeant cum duobus tantum testibus. Nam piæ causæ directe sub potestatem spiritualem cadunt. Leges item civiles, quæ in multis casibus secundas nuptias prohibent et puniunt, per canones derogantur, ut constat ex titulo de secundis nuptiis, et sic de aliis. At vero quando materia legum civilium est pure temporalis, tunc solum indirecte corriguntur per Pontifices, quando vel peccatis favent, vel illis occasionem præbent. Ut sunt leges concedentes præscriptionem cum mala fide, quæ per canones sublatae sunt, ut

¹ Cap. *Cum contingat*, de Jurejur. ; Cap. *Licet*, de Jur. jur., in 6, ubi Glossa, verb. *Excomm.* ; L. *Celebran.*, C. de Nuptiis ; C. *Non debet*, de Consang. et affinit.

² Tridentinum, sess. 24 ; Cap. *Relatum*, de Test.

constat¹. Idemque est de legibus permittentibus usuras, concubinitus, etc. Vel etiam quando sunt minus consentaneæ æquitati naturali, ut sunt leges negantes alimenta filiis spuriiis, quæ per canones temperantur. Atque eadem servata proportionem, si lex aliqua civilis ad spirituale bonum regni judicaretur conveniens, et reges in ea ferenda negligentes essent, posset Pontifex auctoritate sua illam ferre, ut fecit Pius V, dando formam constituendi census, quæ materia satis temporalis est ; forma autem visa conveniens ad pericula usurarum vitanda, et ita intervenit eadem ratio indirectæ potestatis.

43. *Leges civiles de rebus ecclesiasticis disponentes ipso jure irritæ sunt.* — Quibus addi potest alius modus irritationis legum civilium ex vi ecclesiasticæ potestatis, nimirum, quando disponunt in materia pure canonica, ut sunt illæ, quæ de clericis vel rebus ecclesiasticis in particulari feruntur, et aliæ similes, quæ libertati ecclesiasticæ derogant. Hæ tamen leges ipso jure naturæ irritæ sunt, et per canones potius irritæ declarantur, quam fiant, quia in aliena materia, et extra spheram jurisdictionis temporalis versantur ; possunt tamen dici virtute spiritualis potestatis irritari, quasi in radice, quando materia illa per spiritualem potestatem canonica effecta est, et pro ecclesiastico foro reservata. Hoc enim etiam potest virtute jurisdictionis spiritualis fieri, quando materia illa divinum cultum vel religionem concernit, ut in materia de Legibus latius dictum est. Extantque de hujusmodi legibus obvia exempla in jure canonico, sub titulis de Immunitate Ecclesiarum, et sub titulo de Constitut., et plura ex illis adducit Gloss., in Extravagant., *Quia in futurum*, Joannis XXII, verb. *Torneamenta*. Extra jus vero commune optimum sumitur ex epistola Ludovici, Gallie regis, ad Pium II, in qua inter alia sic inquit : *Sicut mandasti, præmaticam sanctionem Sedi infensam, a regno nostro, nostroque Viennensi delphinatu, et omni ditione nostra per presentes pellimus, dejicimus, stirpitique abrogamus.*

44. *Quando possit Pontifex judiciis secularibus se intromittere.* — Et quod de legibus dictum est, de judiciis ac sententiis potest cum proportionem intelligi, nam directe non

¹ Cap. ult., de Præscript. ; C. *Possessor*, de Reg. jur., in 6 ; Authent. *Ex complexu*, C. de Incertis nupt. ; Cap. *Cum haberet*, de Eo qui in matrim.

potest Papa sæcularia judicia usurpare ; in casu vero ad spirituale bonum necessario, potest vel iniquam sententiam irritare, vel causam aliquam temporalem ad se avocare. Præsertim quando inter eos lis versatur, qui superiores in temporalibus non recognoscunt, et ad commune bonum Ecclesiæ conveniens judicatur. Sicque dicit Innocentius III, in c. *Per venerabilem*, Qui fil. sint legit., super patrimonium Petri plenam se exercere potestatem : *In aliis autem regionibus*, ait, *certis causis inspectis temporalem jurisdictionem casualiter exercemus.* Et fere idem in sententia dixit Bernardus, lib. 1 de Consider., nam in c. 6, dicit temporalia judicia ad Pontifices non pertinere, addit vero in c. 7 : *Sed aliud est incidenter occurrere in ista, causa quidem urgente, aliud vero incumbere istis tanquam magnis.* Ratio est, quia ad munus Pontificis spectat impedire publica peccata, eorumque occasiones morales, præsertim quæ cum vi aliqua vel auctoritate inferuntur, auferre ; ergo si leges civiles vel judicia sæcularia foveant peccata, aut illorum occasionem præbent, possunt per Pontificem vel irrita declarari, vel etiam irritari, ut recte dixit Victor., Relect. 1, de Potestat. eccles., q. 3, § *Utrum potestas spiritualis sit supra*, etc., n. 13. Simili etiam modo ad Pontificem spectat promovere fidem, religionem et pietatem, et ideo in earum favorem potest aliquid statuere et præcipere, ut servetur, non obstante quacumque lege civili.

45. Alter usus spiritualis potestatis esse potest in dirigenda temporali, quatenus potestatem et vires exequendi, seu ministrandi habet¹. Potesque hic usus esse duplex, unus est cohibendo abusum illius potestatis, alter movendo ad necessarium usum, et, si opus fuerit in auxilium fidei vel defensionem Christianæ religionis, illum imperando. Ad utrumque igitur residet in Pontifice potestas. Et de priori quidem res est per se evidens, quia, ut dixit Innocentius III, in cap. *Novit*, de Judiciis, cohibere peccata proprium est spiritualis potestatis, et maxime ad id tenetur, quando sunt publice nociva, et contra commune bonum ; sed talis est abusus ille potestatis regie ad nocendum, et injustum bellum inferendum ; ergo sine dubio in hoc subditur rex Pontifici, qui sic ei possit talem potestatis suæ usum prohibere.

46. *Ad defensionem fidei reges a Pontifice*

¹ Vide Sander., lib. 2 de Visib. mon., c. 4.

compelli possunt. — Quod autem etiam posteriori modo possit Pontifex regibus imperare, probatur, quia principes christiani vel ex officio suo, vel ex justitia quadam legali, quam membrum reipublicæ illi subvenire obligatur, vel ex charitate christiana Ecclesiam defendere, eique auxilium conferre tenentur. Ergo, necessitate vel causa exigente, potest Pontifex, ut spiritualis Pastor, tam universalis Ecclesiæ, quam ipsorum principum, eos movere ad usum potestatis suæ, eos excitando, et obligando per imperium. Assumptum ex terminis videtur notum, quia omnes Christiani sunt membra unius corporis Ecclesiæ ; membra autem, ut ait Paulus, 1 ad Cor. 12, pro invicem, et maxime pro bono totius corporis sollicita esse debent, unumquodque juxta suam potestatem et dignitatem ; ergo quando principis potentia necessaria est, hæc sollicitudo et cura ei maxime incumbit. Unde Leo Papa, ep. 75 ad Leonem Augustum : *Debes* (inquit) *incunctanter advertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium esse collatam.* Et Gregorius, lib. 2, indict. 11, epist. 61, seu cap. 100 : *Ad hoc potestas pietati imperatorum data est, ut qui bona appetunt, adjuvantur, et terrestre regnum celesti regno famuletur.* Et optime Augustinus, epist. 50, tractans illud Psal. 2 : *Et nunc reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram, servite Domino in timore : Aliter* (inquit) *servit, quia homo est, aliter, quia etiam rex est. Quia homo est, ei servit, vivendo fideliter ; quia rex est, servit, leges justas præcipientes, et contraria prohibentes convenienti vigore sanciendo.* Unde Concilium Parisiense, sub Ludovico et Lothario, libro secundo, c. 2 : *Rex* (inquit) *primo defensor esse debet Ecclesiæ, servorum Dei, etc.* Ideoque iidem Ludovicus et Lotharius imperatores ad Eugenium Papam scripserunt : *Veraciter nos debitores cognoscimus, ut his, quibus regimen Ecclesiarum, et ovium dominicarum cura commissa est, in omnibus causis ad divinum cultum pertinentibus, opem et auxilium pro qualitate virium nostrarum, et intellectus nostri capacitate feramus.* Et catholicus imperator Carolus V, in edicto Wormaciensi : *Ad honorem, dixit, Dei omnipotentis, Romanique Pontificis, et S. Sedis Apostolicæ debitam reverentiam, pro imperiali dignitatis officio debito, necnon zelo et studio, quo nostrorum majorum more et ingenita etiam nobis vi ad defensionem catholicæ fidei, sanctæque Romanæ et universalis Ecclesiæ honorem, tutelam et*

protectionem, omnes nostras vires, et facultates, imperium, regna, dominium, vitam denique et animam ipsam exponere sumus parati.

17. Ex his autem illatio superius facta facile monstratur. Nam si rex aut princeps in hoc auxilio Ecclesiae praestando sit negligens, sine dubio potest Pontifex illum excitare, et praecipiendo movere. Primum ex illo principio supra probato, quia Papa non solum est pastor regis ut hominis, sed etiam ut regis, quia in utroque munere se recte gerere debet, ut salvari possit, et Deo placere; ergo potest Pontifex curare, et illi praecipere ut regis obligationem in hac parte adimpleat. Deinde quamvis non ita urgeret Ecclesiae necessitas, ut ex lege ipsa charitatis quasi naturalis oriretur obligatio, sufficiente causa interveniente, posset Pontifex illam imponere, quia praecipuum esset justum; nam in ordine ad spiritualem finem esset rationi consentaneum, ac subinde esset legitima potestate impositum. Quia cum Pontifex sit caput, et superior in spiritualibus, potestatem habet imponendi ea praecipua, quae in ordine ad spiritualem finem, et bonum Ecclesiae, justa et prudentia sunt.

18. Atque hac ratione dixit Bonifacius Papa, in Extrav. *Unam Sanctam*, de Major. et obed., tacite approbans sententiam Bernardi, l. 4 de Consider., c. 3, in sede Petri non solum esse spiritualem gladium, sed etiam temporalem: *Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus, ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed ad nutum, et patientiam sacerdotis, quia oportet gladium esse sub gladio*. Quod late probat ostendendo debitam Ecclesiae institutionem hunc ordinem postulare, et concludit: *Romano Pontifici omnem humanam creaturam subesse definimus, et pronunciamus omnino esse de necessitate salutis*. Atque eodem modo Nicolaus Papa II, de Romana Ecclesia loquens, inquit: *Eam solus ille fundavit, qui beato aeternae vitae Clavigero, terreni simul et caelestis imperii jura commisit*, utique caeleste, per se exercendo, terrenum vero, ipsius potentia utendo, illam per imperium, si opus fuerit, efficaciter excitando. Et hoc modo idem Pontifex, in epistola ad Episcopos Galliae, illis eorumque defensoribus mandat, *ut spirituali simul et temporali gladio malignos quosdam usque ad recuperationem bonorum Ecclesiae insequantur*. Quod cum partitione accommodata accipiendum est, nam Episcopi spirituali gladio, defensores autem, id est, Patroni, vel principes gladio

materiali Ecclesiam defendere praecipuntur.

19. Multa similia sumi possunt ex Decreto, dist. 96, c. *Si Imperator*, ubi Joannes Papa ait, *ex Dei ordinatione omnes saeculi potestates Ecclesiae debere esse subjectas*; et Gelas., cap. *Duo sunt*, ad imperatorem Anastasium scribens: *Nosti* (ait inter alia) *ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam redigi voluntatem*, etc. Idem, in c. *Quamvis*, dist. 22; Innocentius I, in c. *Quoties*, 24, q. 1. Similia habentur ex Gregorio VII, in c. *Quis dubitet*, et ex Innocentio III, in c. *Solita*, de Majorit. et obed., ubi potestatem Pontificiam ita ad imperialem comparari ait, sicut animam ad corpus, vel sicut solem ad lunam. Idem in c. *Per venerabilem*, Qui fil. sint legitimi, in hoc sensu dixit: *Certis causis inspectis, temporalem jurisdictionem in aliis etiam regionibus casualiter exercemus*; id est, non directe sicut in proprio patrimonio Ecclesiae, sed indirecte, quando ratio spiritualis finis id postulat. Quod confirmat ex Deuteron. 7: *Si quid difficile et ambiguum*, etc., et ex 1 Cor. 6: *Nescitis quoniam Angelos iudicabimus, quanto magis saecularia*. Sic denique accipiendum est quod Bernard. supra, et epist. 256 ad Eugenium, dixit: *Exercendus nunc est uterque gladius; per quem autem, nisi per vos? Petri uterque est, alter suo nutu, alter sua manu, quoties necesse est, evaginandus*. Expendenda est enim illa particula, *suo nutu*; est enim de voluntate justa, et prudenti intelligenda, ut per alteram particulam, *Quoties necesse*, satis declaratur. Supponit autem haec voluntas potestatem, quae eminenti quadam ratione materialis gladius appellatur, quatenus per illam efficaciter moveri potest. Est ergo in Pontifice quoad hanc etiam partem potestas directiva in principes temporales. Atque ita satis declarata et probata est assertio posita, quae in capite sequenti amplius confirmabitur.

CAPUT XXIII.

PONTIFICEM SUMMUM POTESSTATE COERCIVA IN REGES UTI POSSE, USQUE AD DEPOSITIONEM ETIAM A REGNO, SI CAUSA SUBSISTAT.

1. *Scopus controversiae cum rege Angliae*. — Hic est, ut dixi, cardo et praecipuus scopus praesentis controversiae. Nam rex quidem Jacobus, qui Pontificis jurisdictionem in universam Ecclesiam, et praecipue in reges abnegat, de directiva potestate parum sollicitus est. At vero potestatem coactivam Pontificis

anxie timet, eam praecipue quae usque ad regni exspoliationem protendatur, quia persistendo in errore suo non credit se esse in suo sceptro securum, si a subditis suis talis potestas in Pontifice esse credatur. Ut ergo libere possit in sua caecitate persistere, Ecclesiam Christi vult omni remedio contra haereticos Principes privare. Quod ante illum etiam Marsilius Patavinus, et alii Ecclesiae hostes commenti sunt. Contrarium autem docent omnes Catholici Doctores, quos supra commemoravi, et latius Bellarminus, in novo opusculo allegato eos allegat, estque non minus certum, quam caetera, quae dicta sunt. Imo, si ea ponderentur attente, et dictum refutare errorem, et veritatem catholicam, usu, auctoritate et ratione comprobata defendere, difficile non erit.

2. *In Summo Pontifice est vere potestas iniquos reges coercendi*. — Primum enim in Pontifice esse potestatem ad coercendos temporales principes iniquos et incorrigibiles, et praesertim schismaticos, et pertinaces haereticos, evidenter ex dictis sequitur. Quia vis directiva sine coactiva inefficax est, teste Philosopho, lib. 10 Ethic., cap. ult.; ergo si Pontifex habet potestatem directivam in principes temporales, etiam habet coactivam, si justae directioni per legem vel praecipuum obedire noluerint. Probatur consequentia, nam quae a Deo sunt, ordinata sunt, et optime instituta; ergo si Pontifici dedit potestatem directivam, dedit coactivam, quoniam institutio aliter facta esset imperfecta et inefficax. Unde contraria ratione docent Theologi non habere Ecclesiam potestatem actus mere internos praecipuendi, quia de illis iudicium ferre non potest, et consequenter neque pro illis poenam imponere, quod ad vim coactivam pertinet, ut auctor est D. Thomas, 1. 2, q. 91, art. 4, et 100, art. 9. Ergo e converso, cum Pontifex possit imperando efficaciter dirigere potestatem temporalem in actibus suis, potest etiam cogere et punire principes sibi non obtemperantes, in iis quae juste praecipit.

3. *Ex Scripturis idem suadetur*. — Atque haec ratio sine dubio erat sufficiens; quia vero adversarii Scripturas exigunt, ex illis etiam possumus veritatem hanc non obscure confirmare. Paulus enim, 2 Corinth. 10, prius inquit: *Arma militiae nostrae non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitio*. Et infra subjungit: *In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam*. Et infra:

Nam et si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in aedificationem, et non in destructionem vestram, non erubescam. In his autem verbis aperte docet Apostolus habuisse a Deo potestatem vindicandi et puniendi omnem inobedientiam quorumcumque fidelium, quantum ad Ecclesiae aedificationem et bonum oportuerit; potestas autem ulciscendi seu puniendi coactiva est, ut per se constat. Unde Chrysostomus ibi, homilia 22, sic inquit: *Ad hoc potentiam accepimus, ut aedificemus*. Quod si quis oblectetur et dimicet, atque ita affectus sit, ut nulla ratione sanari possit, tum demum altera quoque facultate utamur, eum diruentes, ac prosternentes. Theophylac. etiam ita exponit: *In promptu habemus poenam et ultionem*. Et infra: *Praecipue quidem ad aedificationem accepi* (utique potestatem); *sin quisquam fuerit incurabilis, demolitione utemur*. Et infra: *Si voluero* (inquit) *gloriarum, quod Deus aliquid amplius mihi dederit, ut potestatem habeam benefaciendi imprimis, et quando cogor, etiam puniendi, non erubescam, hoc est, non monstrabor arrogans aut mendax*. Atque eodem modo ad litteram exponunt Theodoretus et alii Graeci; et ex Latinis, Anselmus et Cajetanus ibi, et Augustinus, epistola quinquagesima, dum hoc testimonio utitur ad probandum, posse Ecclesiam haereticos poenis ad resipiscendum cogere.

4. *Per virgam in Scriptura potestas coactiva significatur*. — Eandemque vindicandi potestatem nomine virgae significavit Paulus, 1 ad Cor. 4, cum dixit: *Vultis in virga veniam ad vos, juxta Scripturae phrasim: Reges eos in virga ferrea*, Psal. 2, et locis similibus; et Psal. 22: *Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt*, ut exponit Hieronymus, Zachariae 1. Idemque sentit de praedictis verbis Pauli, ad Galat. 6. Clarius ita exposuit Augustinus, lib. 3 contra Epist. Parmen., cap. 1, dicens: *Jam hic apparet eum loqui de vindicta, ad cuius significationem virgam nominavit*. Et Ambrosius, epist. 18 ad Marcell. sororem: *Quem virga sacramentis abdicavit caelestibus, eundem mansuetudo restituit*. Et lib. 1 de Poenit., c. 12: *Quid esset in virga venire, docet invecio fornicationis, accusatio incesti, reprehensio tumoris, postremo condemnationis rei*. Idem in sententia habent Gregorius, lib. 1, ep. 4; et Tertullianus, lib. de Pudicit., c. 14, ut expositores in eundem locum praetermittam.

5. *Exploduntur evasiones adversariorum*.